Dödsfall. I tisdags afton afled i sitt hem här i staden veterinären *Johan Gabriel Agelii* i en ålder af närmare 76 år. Den aflidne, som under en lång följd af år utöfvat veterinärläkarekallet inom staden och orten, sörjes närmast af maka och son.

Den närmaste dödsorsaken var blodförgiftning, uppkommen genom skärning af en liktorn, hvilket, i förening med ett långvarigt hjärtlidande, snart nog ändade den i lifstiden ovanligt starke och kraftfulle mannens lif.

Tillkännagifves
att
min älskade make
Veterinären
JOHAN GABRIEL AGELII,
född den 5 April 1821,
efter långvarigt lidande
stilla afled
i Sala den 22 December 1896;
djupt sörjd och saknad af mig, barn, barnbarn, broder samt öfriga slägtingar och vänner.

Anna Agelii,
född Nyberg.

3343

SALA SOCKEN

DÖDA:

Min kära son

Johan Gustaf,

född den 24 Maj 1869,
avled genom olyckshändelse i Barcelona i Spanien den 1 Okt. 1917, djupt sörjd och saknad av åldrig moder, släkt och vänner meddelas härmed.

Sala den 13 Nov. 1917.

Anna Agelii.

Dav. Ps. 139 v. 1—4.

7049

Tillkännagives
att
Gud i sitt allvisa råd behagat
hädankalla

Sala Allehanda 1917-11-14

Dödsfall.

Enligt brev fr. svenska konsuln i Barcelona i Spanien avled svenske undersåten, artisten John Agelii den 1 sistl. oktober genom olyckshändelse, orsakad genom ett framrusande lokomotiv invid byn Hospitalet utanför Barcelona.

Den så sorgligt omkomne var född här i Sala den 24 maj 1869 och var son till framlidne stallmästaren J. G. Agelii och hans efterlevande maka. Redan i unga år reste han utomlands för målarstudier och har sedan omkring 30 år rest omkring vida i världen samt vistats långa tider i Frankrike, Egypten, Algeriet och Spanien.

Salabon, som avskaffade tjurfäktningen.

Konstnären John Agélii, som för två månader sedan omkom utanför Barcelona, var en mycket originell man. Han var, som vi förut nämnt född i Sala och fick lust att måla och begav sig till Stockholm, där han drog sig fram under stora umbäranden. Sedan for han till Frankrike, där han slog sig i slang med anarkister o. blev inburad för en längre tid. Efter frigivningen reste han till Egypten för att bota sina av fängelseluften angripna lungor och omvände sig där till den muhamedanska läran, som han förblev trogen till sin död. Han tog sin omvändelse så grundligt, att han fullständigt arabiserade sig både till dräkt och seder, och många av hans bekanta minnas honom från hans besök i hemlandet, då han uppträdde i turban och burnus. I Visby, där han ibland vistades, såg man honom ofta förrätta sin andakt på havsstranden, med nakna fötter och ansiktet vänt mot Mekka. En tid låg han i Uppsala under namn av Schejk Ben Ivan och rotade i universitetets orientaliska litteratur, som han var mycket bevandrad i.

Agélii var med om många äventyr. Vid ett stort slagsmål med armenier i Paris fick han näsan krossad och blev för övrigt betänkligt ommöblerad i ansiktet, vilket för framtiden gav honom ett egendomligt utseende. En annna gång var han och såg på en tjurfäktning i Rouen. Plötsligt rann vikingasinnet på honom, då han såg toreadoren åderlåta tjuren, utan att kunna döda honom. I nästa ögonblick hördes två revolverskott, toreadoren föll sårad till marken och publiken rusade i panik mot utgångarna. Den historien kostade Agelii en del fängelse, men medan han satt inne uppstod i staden stark opinion till hans förmån. Han blev frigiven, och kort därefter förbjödos tjurfäktningar i Frankrike.

Under sina senare år sysslade Agelii mycket med zigenarnas historia och språkarter, särskilt de spanska stammarnas. Han lär ha varit en erkänd auktoritet på det området.

Januari 1920

Aguélis efterlämnade arbeten.

En minnesutställning i Konstnärsförbundets salong.

År 1919 överkördes i Barcelona den med åren stendöve svenske konstnären Augéli i en ålder av 48 år. Enär prins Eugen tidvis varit denne konstnärs mecenat översändes också den konstnärliga kvarlåtenskapen från det främmande landet till den höge beskyddaren i Stockholm. Det är sålunda på initiativ av prins Eugen som den nu pågående utställnigen i Konstnärsförbundets salong, Strandvägen 27, kommit att äga rum — Aguéli var nämligen en av Konstnärsförbundets allra första elever. Inkomsten av de tavlor som försäljas är meningen att överlämna till konstnärens moder, vilken vid 80 års ålder ännu är i livet.

Vernissagen på måndag var särdeles livligt besökt, och de flesta av Aguélis efterlämnade arbeten funno redan köpare, dels till museer, dels till både kungliga och privata personer. Med det av äventyr fyllda liv, som denne alltid sökande, oroliga konstnärsande förde, förvånas man ej, att nästan samtliga efterlämnade arbeten blott äro helt små lappar, på vilka Aguéli under sitt ambulerande liv i Egypten, Spanien, etc. omedelbart fäste ner sina måleriska intryck. Ty — trots det hyperspekulativa i denne sällsamme konstnärs hela läggning — det var alltid "landskapet i sig", det mänskliga "ansiktet i sig", icke invecklade kompositioner, som för Aguélis var det väsentliga i måleriet. Helt säkert har han genom sin ständiga kontakt med kontinenten fått ögonen tidigt öppna för t. ex. Gauguins törst efter primitiva uttrycksmedel — här finnas ej så få dukar, som föra just denne paradissökare i minnet. Aguéli bevarar dock alltid något av sitt med födda högblonda färgsinne, hur han än sökt utveckla även detta i varmare luftstreck, när andra intressen — teosofi och som det skämtsamt påstås "rojalistisk anarki" — givit honom tid härtill. Sålunda lär i hans konstnärliga produktion ha förefunnits en paus på hela femton år, innan han åter tog vid.

Emellertid är det glädjande, att den offentliga uppmärksamheten nu blivit fäst vid Aguélis vackra och man måste säga intelligenta målningskonst. Intresserade ha tillfälle att under fjorton dagar taga denna verkligt anmärkningsvärda utställning i betraktande. Som sagt, Strandvägen 27.

Marcelle.

Sala Allehanda 28 januari 1920

En Ivar Ageli-utställning i Stockholm.

På initiativ av prins Eugén har insamlats de konstnärliga alster, som avlidne Ivar Ageli, bördig härifrån staden, lämnade efter sig, dels för att göra Agelis märkliga konst mer känd, dels för att skaffa hans 80-åriga moder här i staden, en eventuell ekonomisk vinst.

1920 / 100

AGUÉLI.

Aguéli, målad av hans vän Sager-Nelson.

Jag gjorde Aguélis bekantskap för ett tiotal år sedan.

Det var Anna-Lenah Elgström, som sammanförde oss.

Vi var då en handfull pennans och penselns kvinnor och män, som funderade på att starta en allt revolutionerande tidskrift. Idén var ju inte så originell, och den gick också om intet av ett ändå mindre originellt skäl: det brast i pengar. Det brast nog i sammanhållning också, kanske t. o. m. i sammanhang. Och måhända är det så, att oskrivet var bäst. I detta fall som i så många andra.

Anna-Lenah Elgström har ju alltid varit specialist på underliga människor — åtminstone synes hon i sina böcker sådan — och det var troligen inte minst hennes, om jag så får säga, samlingsvurm i den vägen, som hade fått henne att fiska opp Aguéli. Var vet jag inte.

Aguéli hade varit med redan i generationen förut och varit ung redan då. Men det hindrade inte, att han ville vara med och reformera jorden en liten smula åt det nuvarande släktet också.

Ty Aguéli var en underlig man. Förunderlig i sin brinnande entusiasm för allt som vunnit hans hjärta, vare sig det var anarkismen eller kubismen. Lika barnsligt troende och tillitsfullt öppen mot islam som mot den nyaste konstteorin. Dagens T 29/4

Kubism, anarkism och islam, det var nämligen då för tillfället hans livs patos. Fastän hans muhammedanska livsåskådning säkerligen var den mest stadigvarande av hans husgudar.

Och som den sant troende man han var, ville han omvända alla sina vänner och bekanta till sin övertygelse eller sina övertygelser.

Jag minns, hur han här i Stockholm strax i början av vår bekantskap för mig uttydde den esoteriska muhammedanska lära, som bekändes av den sekt han tillhörde och som han även utvecklat i ett par fasligt invecklade och lärda uppsatser i en fransk tidskrift, varmed han begåvade dem som funnit nåd för hans ögon.

Och jag minns, hur han sedan i Paris förde mig ur den ena kubistiska ateliern efter den andra och försökte intressera mig för "ljusets infallsvinkel" och "konstens momumentlitet" och vad allt det nu var. Det hjälpte inte, att jag bekände mig vara en obotlig konstidiot: jag skulle lära mig se och inse det berättigade i kubismen.

Det lärde jag mig nu aldrig. Men jag såg, under dessa vandringar, att även kubismen kan vara skön, om den råkar ut för en mästarhand. Jag minns som i går en namnlös spansk skulptör ytterst på la butte, vilken utfört verkligt monumentala saker, begripliga även för en utanförstående och, vad viktigare är, väckande estetiska sensationer av icke negativ art. För själve mästarens, le Fauconniers, konst kunde jag dock aldrig lära mig att känna något varmare.

Det var för övrigt inte bara den parisiska kubismen som Aguéli kände utan och innan. Det har kanske aldrig funnits en svensk som så väl känt Paris i alla dess skrymslen och vrår. Och den som i likhet med mig kunde åtnjuta den oskattbara förmånen att införas i världsstaden av Aguéli, han vet vilken oöverträfflig vägvisare denne var. Det var alltid något av en upptäcktsresa, när han förde en omkring. Ty han kände det osynliga Paris, som utlänningar oftast inte få se, vare sig de äro där blott för dagen eller bott där i åratal.

Hur många gamla gömda antikvariat förde han mig inte till! Och hur överraskad jag blev, när han en dag förde mig till ett gammalt valv strax i närheten av Place Saint Mich', knappt tio steg från den modärna trafiken, där värden ännu i dag som på Villons tid tappade den utsöktaste normandiska cider direkt ur tunnan.

Aguéli ägde också alla förutsättningar för att agera ciceron i ljusstaden. Han behärskade inte bara den bildade franskan med verklig virtuositet. Han kunde också Parisgavrochens "gröna språk", argoten, bättre än självaste Richepin.

Men det var inte bara Paris, där Aguéli hade sin hemort, och franskan, som var hans andra modersmål. Han var en sann kosmopolit och kände sig hemma överallt, hade varit överallt och — hade jag så när sagt — talade alla språk.

Han hade åtminstone studerat språk mer än de flesta, och hans samling av böcker på alla möjliga och omöjliga tungomål, mest de omöjliga, kunde retat en professor till avundsjuka. Karaktäristiskt nog var biblioteket härbergerat i lårar och koffertar i skrubbar och på vindar hos hans parisiska vänner, av vilken konstnärsfamiljen Besnard stod honom närmast. Det var bara tyskan som han inte ville beblanda sig med.

Det var emellertid utom franska och argo arabiskan och turkiskan som var hans passioner, och den lilla Koran i fickformat han alltid bar på sig läste han som en infödd. Näst Paris, som var hans huvudkvarter, var det den hitre orienten som var hans värld. Han sträckte sina resor i den muhammedanska orienten ända till Malacka, och ville till och med låta påskina att han varit med om det för en europé sällsynta nöjet att kyssa den heliga stenen i Kaaba. I varje fall hade de bästa av hans dukar som jag sett hämtat sina motiv från den hitre orienten. Det var få som kunde återge en solskensstämning eller ett kvällsdis från Levanten så som Aguéli kunde.

Livet förde oss isär som det förde oss samman. Sist jag hörde från Aguéli var strax före kriget, då han låg i Egypten och jag själv vistades på Balkanhalvön. Han var då synnerligen ivrig att söka förmå mig att lämna "de där mördarnas länder" och komma till ett renhårigt muhammedanskt land.

Aguéli hade med tiden blivit ganska döv. Han led därav, fast han även begrep att begagna sig av det. Det är antagligen emellertid hans dövhet som förde honom i döden. För något år sedan gick genom den svenska pressen en notis om att han i närheten av Barcelona blivit överkörd av ett tåg, då han gick framför det på banvallen.

Ett hjärta av guld, en stor intelligens, ett sinne öppet för allt skönt och en friboren själ — dessa egenskaper hos Aguéli gjorde honom till en sällsynt vän, såsom de gjorde honom till en sällsynt människa. Att han som konstnär inte blev mera känd i sitt ursprungliga hemland beror nog inte bara på hans blygsamhet och oförmåga att göra reklam för sig själv. Det beror på att han tillhörde dessa som flacka förbi hjärtan och hemländer utan att kunna söka sig ankarfästen i någon enda lugnvik.

Och den bästa kartäristik av ett öde som Aguélis har givits av Baudelaire i hans av den förre så beundrade dikt "Resan". Han var en av dessa livets upptäcktsresande, vilka färdas för njutningen i att resa, vilka ständigt jaga efter vågorna för att söka en aldrig uppdykande Vinlandskust.

Hannes Sköld.

Sala Allehanda 1 maj 1925

DÖDA.

Härmed tillkännagives
att
ÄNKEFRU

Anna Agelii

— född *Nyberg* —

stilla och fridfullt insomnade Torsdagen den 30 April kl. 3,05 em i en ålder av nära 87 år. Innerligt sörjd och saknad av släktingar, mångåriga hyresgäster och övriga tillgivna vänner.

Sala den 30 April 1925

Släktingarne.

Sv. ps. 275.

3087

FAMILJENYTT.

Änkefru Anna Agelii †.

På torsdagseftermiddagen avled efter endast några dagars sjukdom en av Sala stads äldre invånare, änkefru Anna Agelii, 87 år gammal, maka efter framlidne stallmästaren och veterinären J. G. Agelii, härstädes.

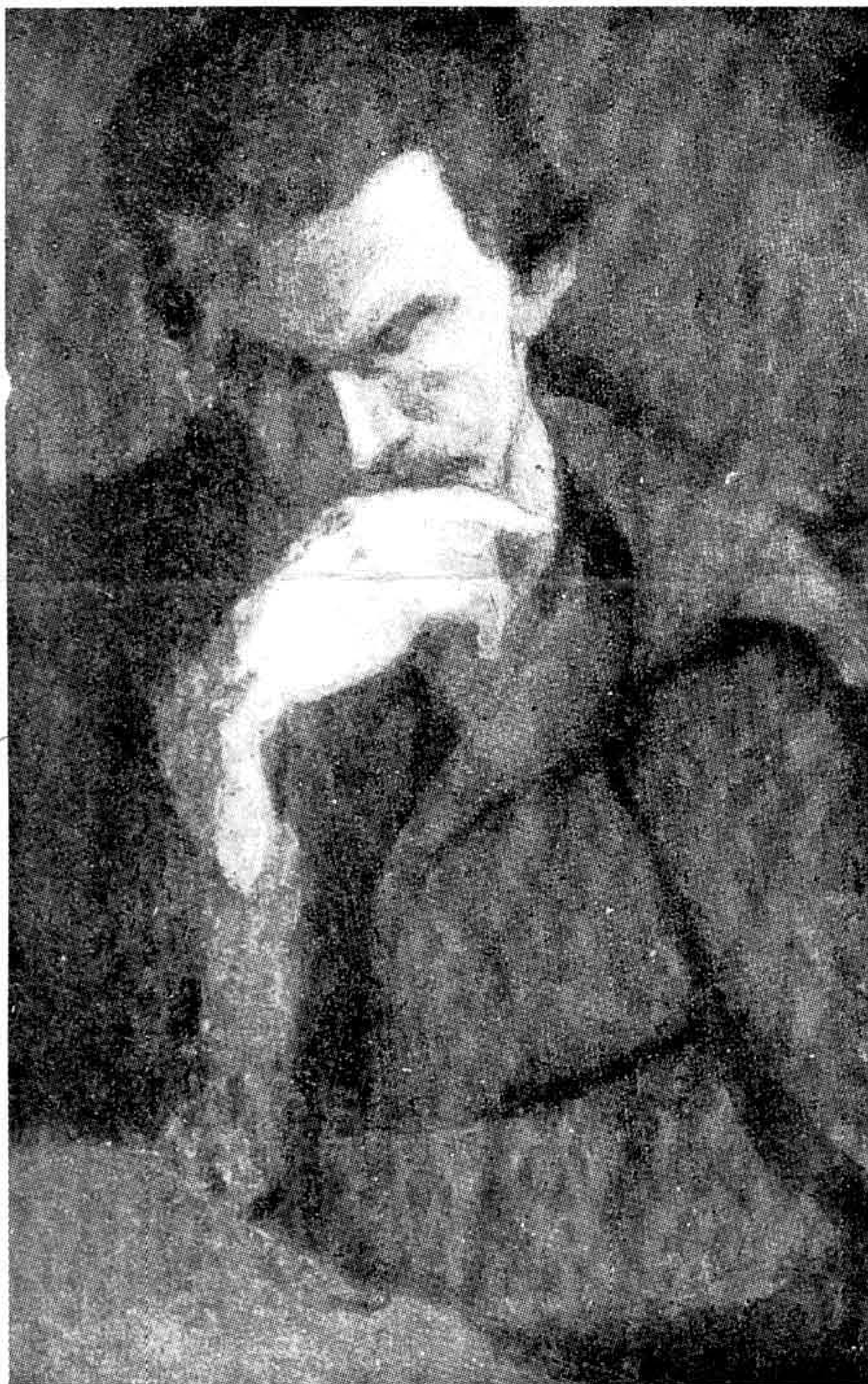
En framliden son till den avlidna var den kände konstnären Ivan Gustave Aguéli.

Som närmast sörjande stå bror och brorsbarn.

IVAN GUSTAVE AGUÉLI.

Några anteckningar till tioårsminnet av hans död av Nils Lindgren.

I en trång, cementerad ateljé vid Tegnérgatan i Stockholm, där ljuset blott sparsamt silade ned genom det till ytterlighet dammiga takfönstret på ett staffli, ett par cavaletter och en rankig järnkamin av minsta möjliga modell, fann nedskrivaren av dessa rader en gång för ett par år sedan en ur en veckotidning urklippt annons klistrad på den lutande väggen. Under bilden av en elegant, nyklippt och välborstad herre i oklanderlig vit linnerock stod följande text: »Våra dagars unge konstnär är ej samma bohêmefigur som förr, han vårdslösar ej längre sin klädsel utan är särdeles noga med sitt yttre». Resten, som förmodligen innehållit en antydning om ett känt skokräm-märke, hade av ateljéns innevånare diskret bortklippts och i stället hade till den ovan citerade texten fogats följande lakoniska uppmaning: »Låt oss återgå till forna tiders umgängesvanor».

En anarkist. Aguéli på 1890-talet.
Målning av Sager-Nelson. Hj. Wijks samling.

Ivan Gustave Aguéli var en bohêmefigur utan motstycke i svensk konsthistoria både till kläder och hjärta. Han var bohême likafullt när han under sina fåtaliga besök som ung i sin födelsestad Sala tjusade till traktens romantiskt anlagda kvinnliga ungdom med sin sammetsrock, sin stora sidenhalsduk och sitt yviga hår som då han senare, iklädd den europeiske genomsnittsmannens vanliga kavaj, ej drog sig för att bokstavligen följa sin böjelse för anarkismen och höja attentatsmannens revolver, eller då han under sitt sista besök i hemlandet tassade omkring i orientaliska filttofflor, burnus och turban för att markera sin sympati för den österländska kulturen.

Aguéli föddes den 24 maj 1869 i huset Bergmästaregatan 29 i Sala, vilket ägdes av hans fader, som var stallmästare och veterinär. Redan som ung kom han till Visby och började där ägna sig åt målarkonsten. Några tätare besök i hemmet avlade han inte under denna tid, utom när det gällde finanserna, som ibland kunde vara rätt så skrala. I den mån han lyckades övertyga sina föräldrar om att måleriet verkligen var hans kallelse ordnade emellertid den sidan av saken upp sig, och år 1890 blev han satt i tillfälle att resa till Paris. Där blev han så imponerad av den franska kulturen att han förfranskade stavningen av sitt efternamn, som ursprungligen var Agelii och ändrade sina dopnamn John Gustaf till Ivan Gustave.

I Paris kom han i beröring med en del unga anarkister och samhällsomstörtare och, impulsiv som han var, blev han, snart en ivrig anhängare av dessas idéer. Ja, hans spekulationer i den riktningen förde honom t. o. m. så långt, att han kom i klammeri med rättvisan och blev åtalad inför domstol, men saken fick ett ganska lindrigt förlopp i det att Aguéli blev frigiven på ett intyg om hans ofarlighet utfärdat av ingen mer eller mindre än prins Eugèn, som redan på detta tidiga stadium fått ögonen på den märklige konstnären. Med hänsyn till i målet förekommande omständigheter började emellertid Aguélis vänner skämtsamt på att kalla honom för »kunglig anarkist», en speglosa, som nog åtskilligt sårade den till sitt psyke ovanligt snarstuckne mannen.

Sina anarkistiska idéer hade han dock alltjämt kvar och det dröjde icke länge, förrän han åter blev invecklad i en process, som dena gång renderade honom ett ganska långvarigt frihetsstraff.

För att återhämta sig efter fängelsevistelsen reste Augéli samma år till Egypten, där Orientens säregna natur och tankevärld på honom gjorde intryck, som skulle bli bestämmande för hela hans framtida utveckling. Han hade mycket lätt för språk och

lärde sig snart att tala arabiska som en inföding och efter ingående studier i de mohammedanska urkunderna övergav han sin kristna tro och övergick till islam. Detta steg har föranlett många att stämpla Augéli som en reflektionslös dåre eller som ett barn på jakt efter nya leksaker, nya sensationer. Men grunderna lågo nog djupare än så. Aguéli var en ovanligt mångsidigt bildad man, och hans besök i Österlandet gjorde klart för honom, att den västerländska kulturen ej var den enda i världen, som var värd ett ingående studium. Carl G. Laurin berättar i sin ypperliga skildring av ett sammanträffande med Aguéli (»Människor» 1919) att denne på tal om sin förkärlek för orienten bl. a. yttrat: »I en liten stad i Mindre Asien, Koniah till exempel, finns det flera bildade människor än i Stockholm och jag befinner mig både fysiskt och psykiskt bättre där».

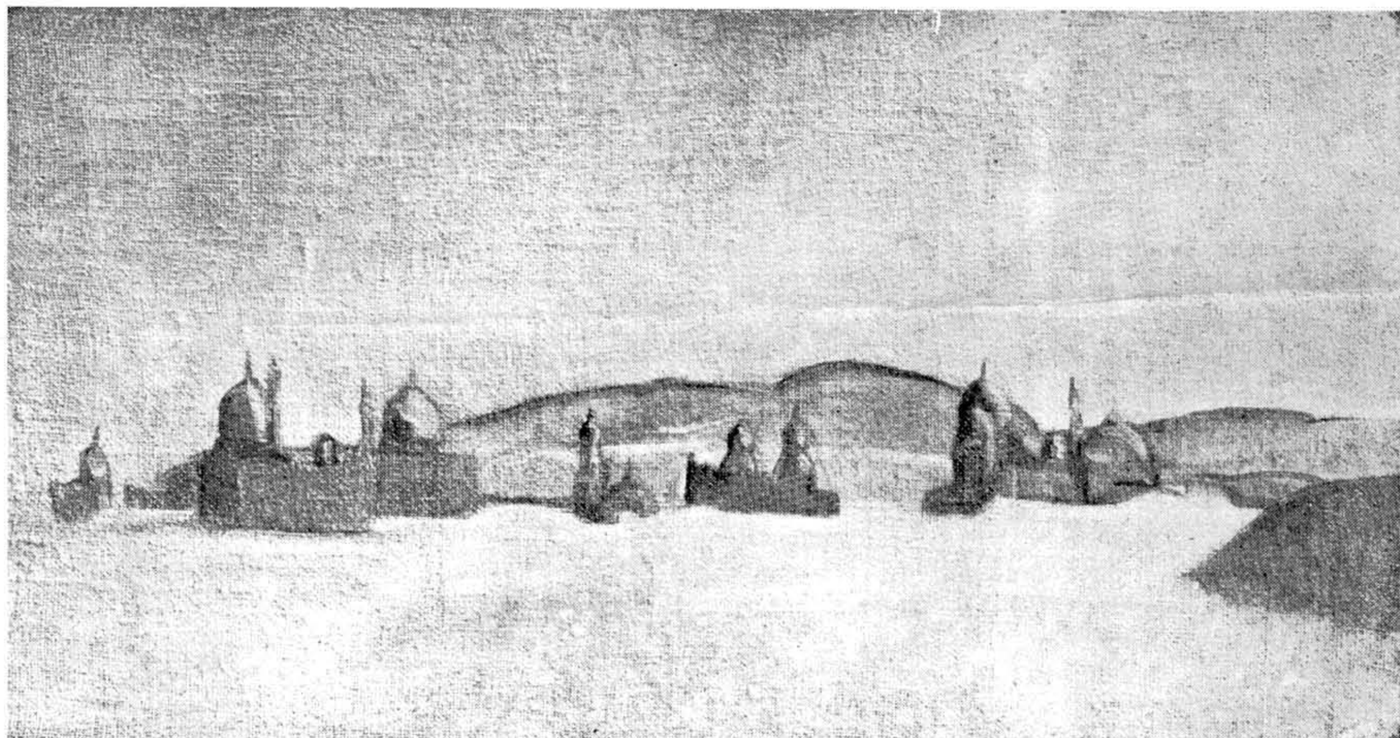
Som bevis på den grundlighet, varmed Aguéli bildade sig en uppfattning, anför Laurin, att en av konstnärens vänner en gång, då Aguéli var på besök i hemlandet, träffade på honom i Uppsala i kretsen av några lantliga prästkandidater. På frågan vad han gjorde där svarade Aguéli: »Käre vän jag studerar hebreiska här uppe, och du kan inte tänka dig, vad detta språk skänker mig för en njutning».

Efter vistelsen i Egypten, som räckte hela fem år, uppehöll sig Aguéli från 1895—1900 i Frankrike, där han sysslade mindre med måleri än med studier i anarkistisk litteratur, astrologi och mohammedanska religionsfrågor. Han idkade i samband härmed ett rätt omfattande skriftställareskap i franska tidningar och tidskrifter och hans essayer, särskilt de om konsten, som äro präglade av författarens egenartade personlighet, men likvisst gömma många sanningskorn och tillämpbara satser, förtjäna ännu i dag att läsas.

Denna Aguélis andra vistelse i Frankrike kom att få en rätt så märklig avslutning. Han blev nämligen den indirekta orsaken till att seden att anordna tjurfäktningar, som från Spanien blivit införd till Frankrike utan att där äga någon som helst på tradition grundad hemortsrätt, blev avskaffad.

Aguélis anarkistiska väninna den på sin tid ryktbara profetissan madame Io hade offentligt protesterat mot de djuriska skådespelen, och då detta ej hade någon som helst verkan, infann sig en dag Aguéli i sällskap med sin väninna på en tjurfäktning i Deuil. Då skådespelet hade nått sin höjdpunkt och tjurfäktarna beredde sig att göra slut på det av blodförlust utmattade djuret höjde Aguéli sin revolver och avlossade ett par skott mot toreadoren, som sjönk sårad ned på knä. Panik utbröt, läktarpubliken rusade mot utgångarna och attentatorn blev häktad.

Under rättegången mot Aguéli vände sig emellertid den allmänna opinionen till hans förmån, och förmodligen hade han denna omständighet att tacka för, att han kom så lindrigt undan som han gjorde. Han dömdes nämligen av domstolen i Pontoise till tre månaders fängelse med tillämpning av den s. k. uppskovslagen samt 300 francs böter. Domen innebar att den dömde skulle undslippa fängelse, därest han icke inom en viss tid gjorde sig skyldig till någon ny lagöverträdelse, alltså en motsvarighet till senare tiders villkorliga dom i Sverge.

»Kalifgravarna», målning av I. Aguéli i Nationalmuseum.

Efter Aguélis frigivning fortsattes den propaganda som igångsattes efter uppträdet i Deuil och kort tid därefter blevo tjurfäktningar definitivt förbjudna i Frankrike.

Efter vistelsen i Frankrike begav han sig till Indien, där han uppehöll sig någon tid samt därefter till Egypten, där han stannade i åtta år. Under ett besök i Sverge år 1911 började han åter på att måla och fortsatte därmed under de följande åren i Frankrike och Egypten samt slutligen Spanien, där en olyckshändelse ändade hans liv den 1 oktober 1917. Han hade under de sista åren allt mer besvärats av en tilltagande dövhet och denna krämpa blev hans öde, ty han överkördes den ovannämnda dagen av tåget utanför Barcelona.

Aguélis konst är lika märklig som han själv. Han var som målare en föregångsman, som tidigare än andra siade om vad komma skulle. Den grund för ett nytt måleri, som kämpade sig fram till kritik- och publikerkännande med slagorden »skapa, ej efterbilda» på sitt standar, kände han tidigare än Cezanne och van Gogh, vilkas konst skulle komma att röja väg för det nya, och hans förenklingar av form och färg bådade tidigt den epok, som inleddes av expressionismen och Matisse.

Om man letar efter en parallellföreteelse till Augéli i hans egenskap av föregångare till en ny tid, vilket inom ramen av dessa kortfattade anteckningar ej kan ske så grundligt som den konstintresserade läsaren kanske skulle önska, stannar man dels inför den franske målaren Georges Seurat, vars figurmålningar, trots att de äro skapade på 1880-talet, i sin djärva stilisering starkt påminna om den moderna konsten av i dag, och dels inför en av våra största svenska målare Ernst Josephson, som under sin vansinnesperiod målade tavlor, som med sin visionära, från allt konventionellt såväl till form som färg frigjorda skaparkraft under de sistförflutna tjugo åren utövat ett inflytande på vår unga svenska målarkonst, som man ej kan underskatta.

Redan under Visbytiden visade Aguélis måleri prov på hans säregna läggning. Han strävade efter förenkling i alla avseenden. Till en början mera trevande, men efter hand som han nådde herravälde över de tekniska hjälpmedlen och hans konstutövning parades med gott hantverk blevo resultaten mera talande, och de få svenskar, som han räknade som sina vänner, började ana, att hans namn en gång skulle komma att betyda något. De flesta av hans arbeten från de sista åren äro små till formatet men desto större som konstverk och ge prov på en konstnärlig intimitet och förtrogenhet med de rent artistiska effekterna, vartill svensk konst ej kan uppvisa många motstycken.

När dödsbudet nådde Sverge satte sig prins Eugèn, som länge, vilket även framgår av ovanstående, hyst ett varmt intresse för Aguéli, i förbindelse med svenska beskickningen i Spanien och föranstaltade om att den bortgångnes kvarlåtenskap, tavlor, fullbordade och ofullbordade skisser, bevarades och sändes till Sverge. Detta var i hög tid, ty ingen tillmätte den bråte, som Aguéli samlat kring sig, annat värde än det, som fanns i ramar och säckväv. Prinsen träffade sedan avtal med den dödes släktingar om övertagande av större delen av de hemsända tavlorna. Tack vare detta och den furstlige konstnärens och konstälskarens mångåriga vänskap méd Aguéli finnes omkring ett tusental Aguélisaker bevarade i prinsens samlingar. Nationalmuseum äger tretton målningar som äro typiska för olika stadier i Aguélis utveckling samt dessutom en del skisser av mindre betydelse, en del finnas hos privatsamlare t. ex. Torsten Laurin och hos konstnärens släktingar.

Aguélis konstnärliga alstring inbringade honom under livstiden ej så mycket och han levde mestadels på de pengar han erhöll för sina omfattande översättningsarbeten samt de medel, som sändes honom från hans hem. Först efter sin död vann han full uppskattning som konstnär, och de tavlor, som såldes av hans kvarlåtenskap, inbringade enligt uppgift en summa av 27,000 kr.

Förhållandet mellan Aguéli och hans mor står som det vackraste kapitlet i hans levnad. Trots sin excentricitet gav han prov på en sonlig kärlek, som återgäldades med en kvinnas gränslösa förtroende för sitt enda barn. Det var modern, som möjliggjorde Aguélis första resa till Paris, och som sedan i alla skiften i den mån det stod i hennes förmåga bisträckte honom med penningar. Han hade mycket små anspråk på de materiella sidorna av livet. Han klädde sig för att "behaga sig själv framför att behaga andra" och vad näringsmedlen beträffar var han vegetarian. Som mohammedan använde han inga spritdrycker men berusade sig i stället en gång i veckan med hasjisch, ett preparat framställt av orientalisk hampa, som lär framkalla de underbaraste drömmar men också världens mest våldsamma kopparslagare!

*

Jämt tio år ha i år förflutit sedan Aguélis bortgång. Vad han som konstnär velat och förmått kommer alltid att överleva honom. Förmodligen kommer aldrig det hus där han föddes att pråla med en koppartavla med hans namn, men det behövs ej heller, ty han har själv, för att tala med Horatius, skapat sig ett minnesmärke, som är »ære perennius», oförgängligare än kopparn. Det skulle däremot vara en ära för Sala, om Nationalmuseum, i likhet med vad som skett till andra städer, ville deponera en målning av Aguéli att upphängas t. ex. i den nyrestauerade rådhusvestibulen. Ett sådant arrangemang skulle nog av många hälsas med glädje och samtidigt bidraga till att fastare knyta konstnärens namn till den stad, som sett honom födas.

Äreminne över Sala-veterinärens förlorade son.

Veterinären Johan Gabriel Agelii vid Bergmästaregatan i Sala var tydligen en vad man kallar hårdför karl, en man med sinne för livets realiteter. Han, länsmanssonen från Småland, gillade på intet sätt, att hans pojke John Gustav ville bli artist. Även sedan han gett upp det första motståndet, torde han i fortsättningen ha ställt sig minst sagt oförstående till sonens önskningar och utveckling. Något annat var ju knappast möjligt. Sonen John, som långt om länge skulle gå till konsthistorien såsom Ivan Aguéli, hörde till den sortens människor, som ha endast mycket små utsikter att hinna glädja sina dagars upphov. För människor av Ivan Aguélis typ är allt detta som andra tillerkänna värde, yttre ställning, kläder, föda, hus och hem m. m. värdelöst — det enda som för dem har något verkligt värde är livets andliga sida. "Han är tokig" — det torde ha varit den mest allmänna karaktäristiken av Ivan Aguéli, och om fadern veterinären lutat åt samma åsikt, var det väl inte så underligt.

Ivan Aguéli, porträtt i olja, utfört av Sager-Nelson.

Med modern — hon var bonddotter från Vika i Dalarna — var det en helt annan sak. Sonen var hennes enda barn och i alla skiften ser det ut att hon sökt hjälpa och stödja honom. Hon översåg med hans ytterligt bisarra uppträdande, hans vanskötta, underliga klädsel, hans mot skick och bruk stridande uppträdande och tänkande. Hon skrapade ihop åt honom de slantar hon kunde, och hon levde med sina tankar med i hans tankar och upplevelser i fjärran länder. Hon överlevde hans bråda död därnere i Barcelona, men hon levde också tillräckligt länge för att få vara med om den begynnande glorifieringen av den älskade sonens minne. Hon var över åttio år, då den lilla utställningen hölls i Stockholm — det var år 1920, dryga två år efter Aguélis död — varigenom Ivan Aguélis namn gjorde sitt intåg på allvar i svensk konsthistoria och varigenom modern i ett slag tillfördes en ganska betydande summa pengar. Detta sista betydde nog inte så litet för mamma Agelii, men den, som såg henne de där dagarna, vill tro att det var annat än pengarna, som i främsta hand kom henne att le så vackert. För utomstående var det helt naturligt viktigast att veterinärens förlorade son äntligen visat sig matnyttig — låt vara efter döden. Det normala livet har sina lagar.

Mamma Agelii fick alltså skåda begynnelsen av sonens postuma ära — tack vare att han dog i så pass god tid kan man tillägga cyniskt och sant. Man skulle hjärtligen också ha unnat henne att ha fått vara med om den definitiva lagerkröning, som tagit sin början nu, då Nationalmuseums chef Axel Gauffin utgivit första delen av ett stort arbete om Aguéli, ingående i Sveriges allmänna konstförenings förnämliga serie av monografier. Andra delen utkommer kanske redan i år. Då emellertid fru Agelii för att njuta denna glädje skulle ha nödgats bli mer än 100 år gammal så bör man ju dock icke beklaga henne för vad hon inte fått uppleva utan i stället vara mycket glad åt att hon i alla fall fick skåda morgonrodnaden av sin gosses rykte. Kanske lägger någon minnesgod hand någon gång en blomma på hennes grav. I varje fall har hon säkrat sig en hedersplats bland de svenska konstnärsmödrarna. Ty uti Ivan Aguélis irrande liv fanns det endast en fast punkt i den yttre tillvaron och denna fasta punkt det var hans mor.

Två sådana magnifika volymer om Aguéli enbart såsom målare skulle kanske inte ha varit berättigade. Aguéli var en märklig konstnär men han hävdar sin förnäma plats mera som föreløparen än som fullbordaren. Hans ära i svensk konst är den att tidigare än någon annan av sina landsmän helt och fullt ha anammat färgens och den syntetiska formens evangelier i deras moderna gestaltning. Men hans produktion med allt vad den uppenbarar av stor uppfattning saknar dock sådana verk, som kunna betecknas såsom fullödiga i ordets strikta betydelse. Icke heller kom A. att spela någon större roll för sina samtida kamrater såsom uppenbarare av nya vägar för konsten. Tiden var icke mogen för den riktning A. slagit in på, och för ledarskap var han inte danad. Så splittrad som A. var i sina intressen kunde han knappast heller samla sig tillräckligt för genomförandet av en stor konstnärlig uppgift.

Vad som motiverat den omfattning som denna monografi nu får, anges med den rubrik som ställts under huvudrubriken: Människan — Mystikern — Målaren. Det är inte konstnären ensamt eller konstnären i främsta rummet som motiverar bokens omfång, det gör "detta den svenska konsthistoriens underligaste öde", som Aguélis liv bildade, sammanfattningen av den bisarra människan, den orolige strövaren, religionsfilosofen, svedenborgaren, teosofen, islambekännaren, språkmannen och konstnären. Och i sanning — kan inte ett sådant konstnärsliv vara förtjänt av en vida omkring synlig minnesvård. Bland alla intensiva konstnärsliv är Aguélis säkert ett av de intensivaste och hans verk är i alla fall betydande.

De yttre konturerna av Aguélis liv dras inte med räta linjer. De bilda närmast ett nystan. Skolgången i läroverken i Sala, Västerås, Falun och Visby var ett sådant där gatlopp, som brukar kunna ge skolodugliga men till något annat dugliga pojkar komplex för livet. Ageliis son tog inte studenten och då fadern bad en ung blivande konstnär, Garibaldi Lindberg från Salbohed, om ett omdöme om en teckning, som sonen gjort, och Lindberg förklarade, att talangen vore så tydlig att den borde få utvecklas, så blev pappa Agelii närmast ilsken. Då Karl Nordström och Rikard Berg så småningom intresserade sig för ynglingen brast dock den kraftiga fördämningen och världen öppnades för ynglingen. Han reste till Paris och blev kosmopolit för resten av sitt liv. Då han långt om länge på allvar började längta hem var han uppemot sextio år. Då han så lämnade Egypten för att nå hemlandet tvangs han att stanna i Barcelona länge, ja för alltid, ty hans liv släcktes där under ett lok. Var han ligger begraven — eller låg får man kanske säga efter spanska kriget — vet väl nu knappast någon. Då man från Sverige skrev och bad, att man skulle skicka hem den dödes konstnärliga kvarlåtenskap, svarades det, att någon sådan inte fanns. Då bad man från Sverige, att man skulle ta tillvara och sända de bemålade papper och dukbitar, som tilläventyrs fyllt golvet och eventuella garderober, och då kom det mycket riktigt en duktig bunt. Denna bunt blev underlag för succésutställningen av år 1920. Det är mycket sannolikt, att Aguéli själv hade haft nytta av målningarna, ty han brukade ligga på golvet med böcker och dylikt såsom underlag. Vegetarian var han. För sådana inkarnationer av det materiella som kläder och rummets rekvisita hade han intet intresse. Konsten och religionsfilosofien voro hans liv. I skolan hade han varit stark i ett ämne, botanik, men det kunde han med besked. Efter hans död kunde modern till Riksmuséet lämna Aguélis under skoltiden sammanbragta herbarium av gotländska salixarter såsom en för muséet värdefull gåva. I språk hade han i skolan haft svaga eller dåliga betyg. Ute i livet studerade han språk med frenesi och skall mer eller mindre ha känt till sexton tungomål. I ett brev skriver han: "... läser malajiska och javanesiska, de underbaraste språk jag vet näst hebreiska och kinesiska." Genom bekantskapen under ynglingaåren med Svedenborgs läror länkades hans tankar tidigt in på religionsfilosofi och mystik. Han tillhörde teosofiska och anarkistiska kretsar, fick t. o. m. betala detta senare intresse med att i Paris sitta häktad för rannsakning några månader. Så småningom blev hans stora intresse mohammedanismen och det påstås att han till slut övergått till islam.

För sina språkliga och filosofiska intressen lät han långa tider konsten ligga nere. Men konsten var dock det förnämsta i hans liv. Hans begåvning måste ha varit alldeles ovanlig, inte formellt, ty hans arbeten som yngling ha ingenting av formell skicklighet över sig. Men de röja i stället så mycket mer av andlig mognad. Ynglingen John Agelii var densamme som konstnären Ivan Aguéli. Han var från början syntetiker, intresserade sig alls inte för det mer eller mindre ingående naturstudiet. Han lade direkt det stora greppet på ämnena. Då han som 20-åring kommer till Paris är det som det skulle vara alldeles naturligt för honom att genast söka kontakt med den allra nyaste strömningen inom konstlivet där. I själva verket sammanföll denna nya strömning med hans egen inställning hemifrån. Han söker kontakt med en miljö, där ingen mindre än Gauguin är aktuell och där man har van Gogh i friskt minne. Han hänföres över Delacroix, gör avskrift av dennes då icke tryckta dagbok — något som visar inte blott den konstnärliga inställningsriktningen utan även betydande energi — och upptäcker Daumiers genialitet. Den härskande realismens gudar voro icke hans. Han ställer sig resolut i ledet bland dem, som på denna tidiga tidpunkt på allvar göra front mot samgåendet med fotografikonsten.

Här kan inskjutas en lokal parentes. Aguéli lät sig en tid handledas — eljest gillade han inte handledning — av en fransk konstnär, Emile Bernard, — "en av de godaste människor jag sett", skriver A. en gång till sin mamma — van Goghs och Gauguins synnerlige vän, och sällskapade med denne i Egypten bl. a. och rönte av honom även ett starkt andligt inflytande: "Han är den förste som satt bibeln i min hand." Av denne Bernard, åt vilken mycken uppmärksamhet ägnas i boken om Aguéli, råkar Västerås konstgalleri att äga en oljemålning, sannolikt unik i Sverige, målad just det året Aguéli trädde i förbindelse med Bernard. Tavlan röjer mycket tycke av Gauguins senare måleri, och släktskapen med Aguélis arbeten är också påtaglig. I sällskap med galleriets vackra Aguéli-kollektion har Bernard-duken nu ett större intresse än förut. Den bidrar inte endast till belysningen av Aguélis utveckling utan ger en anknytning till studiet av ett av den moderna konstens största skeden. Enligt Gauffin skall nämligen Bernard ha spelat rollen av inspiratör till Gauguins stora period.

Augéli var alltså från början och till slutet syntetiker eller med andra ord det, som de flesta nutida konstnärer sträva att bli. I samklang med denna inställning går hans längtan bort från städerna, från det alltför invecklade kulturlivet till enklare men samtidigt mer storlinjiga landskap och mer ursprungliga förhållanden. Gauguin sökte sitt på Söderhavsöarna, Aguéli sitt i Egypten och längre bort — efterföljarna ha i stor utsträckning nöjt sig med importerad negerkonst! I ett brev från Cairo 1894 heter det: "Med ett ord. Jag har börjat leva på nytt. Jag vill arbeta, jag vill måla, jag vill studera, jag vill skriva. ... här är allt syntetiskt och det är just det vi behöva ... Syntesen är kronan på verket. Paris är ett utmärkt ställe varpå studera analys ..." Han skriver också i ett brev: "Kubist var jag tjugo år innan kubisterna men min kubism var då liksom nu en underjordisk grundval ... den verkliga kubismen är den som inte syns." För honom var stor form en självklarhet. Därför verka också hans små dukar, inte kubistiska i första hand, utan övertygande.

Därför måste också hans brev till konstnärskamraterna med sin inriktning på väsentliga problem ha verkat inspirerande liksom umgängelsen med honom inte hörde till det lik-

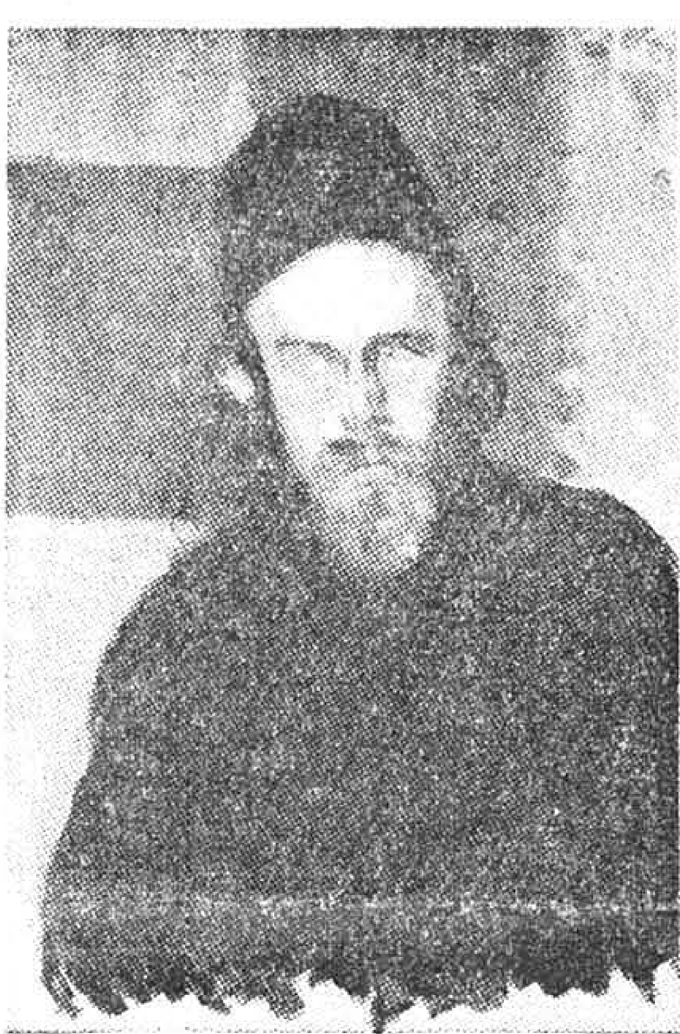
14/8 40

Aguéli-kabinett på Nationalmuseum.

Ett s. k. Aguélikabinett har i dagarna anordnats i Nationalmuseum i Stockholm. Museet är ägare till ett 40-tal arbeten av Aguéli, och det är ungefär halva antalet som här sammanförts. I anslutning härtill visas en av Västerås konstförening deponerad målning av Emile Bernard, Gauguins vän och Aguélis lärare. Ivan Aguéli var som bekan bördig från Sala.

Ivan Aguélis underliga öden.

AXEL GAUFFIN:
Ivan Agueli.
Sveriges allmänna konstförenings publikation.

Oljemålning av Fritz Lindström, Paris 1898.

”Den svenska konsthistoriens underligaste öde” kallar Axel Gauffin Ivan Aguélis liv, och onekligen är det ett sällsamt och fängslande livsöde som rullas upp i den monografi han ägnat ”människan, mystikern, målaren” Aguéli. Inte minst underligt förefaller det den som något kände Aguéli och minns vilka ytterligt anspråkslösa förhållanden han levde i att se vilken möda och omsorg som lagts ned på den ståtliga monografi Nationalmuseichefen utarbetat över honom. Han hade ofta svårigheter att få medel till uppehälle, måleri- och studiematerial. ”Om det bara vore en existensfråga”, skrev han en gång i ett brev till Carl Wilhelmson, ”skulle jag strunta i det. Olyckligtvis måste jag segra, jag är dömd att leva, ty min konst skall en gång förklara mitt livs excentriciteter.”

Att Ivan Aguéli så gott som inte alls blev känd och uppskattad under sin livstid var han förvisso själv i första hand skuld till. Hans inställning till samhället och de officiella institutionerna var åtminstone teo-

Ivan Aguéli, porträtt av Olof Sager-Nelson 1895.

retiskt fientlig; och han tillbragte större delen av sitt liv i främmande länder och miljöer, där man ville vara anonym, i anarkist- och bohemkretsar i Paris och i infödingskvarteren under sina orientvistelser. Han var också skygg för att visa sina arbeten och frågade över huvud inte mycket efter yttre framgång och världsliga ting. Han var nöjd om han hade litet olivolja, torkade fikon och levantinsk tobak, en plats att reda sig en bädd på genom att stapla sina arabiska och hebreiska lexika och grammatikor under huvud och knän, och om han för övrigt fick syssla med det som för tillfället var föremål för hans mest passionerade intresse, det må ha varit måleri, filosofi, orientaliska religions- och språkstudier eller anarkism. Hans anarkistiska verksamhet satte nu den franska polisen snart stopp för. Det inte minst kuriösa bland de Aguéliminnen Gauffin publicerar är handlingarna i det stora anarkistmålet 1894, ”le procès des trentes”, som Aguéli var inblandad i. De ger en intressant belysning åt hans utan tvivel mer svärmisk-teoretiska än på handlingens propaganda inställda anarkism.

Också de andra områdena av Aguélis verksamhet belyser Axel Gauffin helst genom dokument, som han låter tala för sig själva. Han har nedlagt ett sannskyldigt detektivarbete på att uppspåra Aguéliminnen. En rad svenska konstnärsvänner har berättat sina hågkomster från olika epoker av den originelle kamraten, och en resa till Frankrike har givit författaren rikt stoff. Den visade nämligen att många av Aguélis gamla franska vänner ännu fanns i livet och kunde ge färgrika skildringar av den underliga miljö konstnären dvaldes i på 1890-talet och den idékrets, eller rättare sagt de idékretsar, han med sina mångsidiga intressen rörde sig i. Det tyngst vägande vittnesmålet är utan tvivel det som Emile Bernard, Cézannes, Gauguins och van Goghs vän, själv en av symbolismens föregångsmän, avgivit om den unge, efter målerisk visdom men också i ordets bokstavliga bemärkelse hungrande svensken. Aguéli var när han 1890 första gången uppsökte Bernard bara tjuguett år. Den introduktion i det symbolistiska måleriets teori och praktik Aguéli då fick, och som Bernard kort och instruktivt redo- gör för, blev för Aguéli och — vågar man kanske nu säga — för svenskt nittitalsmåleri över huvud av utomordentlig betydelse. Aguéli tillämpade lärdomarna i sitt måleri på Gotland under somrarna 1891 och 1892. Det framgår av Gauffins bok att det också var Aguéli som gjorde Richard Bergh uppmärksam på den Gauguin-utställning i Köpenhamn 1893 som kom att spela en roll både för Bergh och Karl Nordström. Att det var på Aguélis Gotland Bergh 1894 gjorde sina symbolistiska målningar ser också ut som en tanke. Det brev från Aguéli till Richard Bergh med utläggningar bl. a. om symbolismens estetik som Gauffin publicerar är ett dokument av högsta konsthistoriska intresse.

Aguélis brev, som Gauffin i största utsträckning avtrycker, ger de värdefullaste inblickar i konstnärens syn på de problem av alla slag, konstnärliga, sociala, politiska, religiösa, filosofiska, litterära etc., som sysselsatte hans mycket omspännande intellekt. Främst är det genom den stora samlingen brev från Aguéli till hans finländske målarvän Werner von Hausen som man lär känna Aguélis tankevärld; Gauffin betecknar inte utan skäl dessa brev som några av de märkligaste dokument som över huvud existerar av någon svensk konstnärs hand. Aguélis oroliga ande sysslade med åtskilligt som alltjämt kan förefalla oss fantastiskt och främmande, men med sin konstnärliga intuition, sin intellektuella lidelse och sin okonventionella inställning var hans sinne öppet för idéer och värden på ett sätt som bidragit att göra honom till en föregångsman, en fin och egenartad konstnär. Det är inte mycket av svensk nittitalskonst som står sig kvalitativt vid sidan av hans till formatet mycket blygsamma studier från Gotland och Egypten.

Det var ursprungligen meningen att biografier över Aguéli och Sager-Nelson tillsammans skulle utgöra en av konstföreningens publikationer. Under arbetets gång visade det sig emellertid att materialet var så rikt och givande att Aguéli ensam behövde inte bara en, utan två hela volymer. När man fascinerad läst den nu utkomna första delen, som endast sträcker sig fram till mitten av 1890-talet, känner man sig inte alldeles övertygad om att ens två volymer skall räcka för att skildra den märklige mannens konst och liv, och man emotser med spänning fortsättningen på hans äventyrliga levnadsöden, på hans roman med den knappast mindre originella Mme Hu...

---

ning. Till gengäld — och det är inte minst detta som skiljer boken fördelaktigt från åtskilligt i genren — går det ett starkt ideellt drag genom skildringen. Det är inte bara ett ungt blod som här slår läsaren till mötes, utan ett sökande ingenium, en medkänsla med mänskligt lidande och samhällets styvbarn som kommer fram helt spontant. Som skildring av ett bestämt stycke Stockholm förblir romanen också alltid värdefull. Det finns i dessa tavlor från utkanterna en tomternas poesi, en gårdarnas och gatornas och parkernas idyll under årstidernas växlingar, och man förstår att författaren glatt sig åt att ge alltsammans minnets bästa dager av vemod och tacksamhet.

B. B.

"Våra bästa tavlor" utställas i Sala.

Inkomsten till inkallades familjer. – Liljefors och Aguéli bland det utställda.

Kvinnornas beredskapskommitté i Sala har föranstaltat om en säkert mycket intresant och uppmärksammad utställning i stadshotellets festvåning den 11—18 maj till förmån för de inkallades familjer. Utställningen kommer att gå under namn av "Våra bästa tavlor". Det blir med andra ord en inventering av det bästa ifråga om konst i Sala-familjerna. Som experter vid uttagning av tavlorna komma dr Carl Friberg, Sala, och dr R. Fåhræus, Uppsala, att deltaga. För anordningarna i övrigt har vid sammanträde kommittén utsett fruarna Karin Karsberg, Maja Ahlin och Erika Rydin. Redan nu synes utställningen säkrad för en rad synnerligen värdefulla o. ryktbara konstverk, såsom av Bruno Liljefors och Ivan Augéli; den senare hoppas man få representerad även av tavlor från annat håll. Uppslaget synes alltså från början slå synnerligen väl ut, och när därtill här är fråga om ett så behjärtansvärt ändamål är det all anledning hoppas på ett utmärkt resultat även ekonomiskt.

2 maj 1941

Fcnas 1941

Nationalmuseichefen öppnar Sala-utställningen.

Talar om Aguéli, som får 25 av 100-talet nr på "Våra bästa tavlor". — Prof. Fåhræus kåserar om utställningen i sin helhet.

Utställningen "Våra bästa tavlor" i Sala börjar nu taga allt fastare form, och på söndag kl. 2 är det alldeles tydligt, att den konstintresserade allmänheten i Sala-orten kan få sitt lystmäte trots event. ganska långt gående krav ifråga om konst.

Ett 100-tal konstverk synas de båda sakkunniga prof. R. Fåhræus och dr Carl Friberg få fram. Dr Friberg är som bekant inte bara en varm beundrare och ivrig samlare ifråga om konst, han är också en god kännare på hithörande områden, o. prof. Fåhræus har tillhört statens

Forts. på sista sidan.

EN 7 MAJ 1941

Forts. från sid. 1

NATIONALMUSEICHEFEN...

Forts. fr. sid. 1.

konstråd, ett gott betyg om något. Att båda sålunda med såväl urskiljning som sakkunskap gått till verket säger sig alltså självt, och resultatet lär t. o. m. vara över förväntan gott.

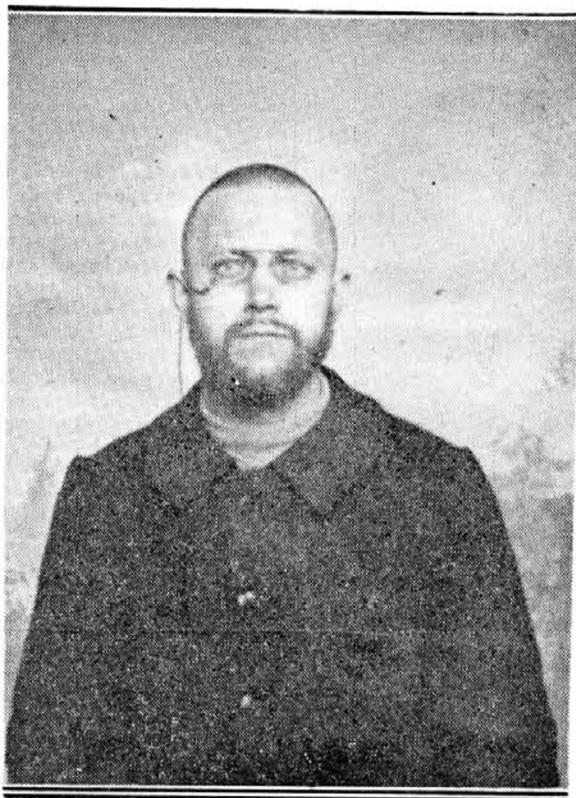
Främst knytes naturligtvis intresset till Liljefors- och Aguéli-utställningen, inte minst också därför att ingen mindre än överintendenten Axel Gauffin vid Nationalmuseum i Stockholm lovat att öppna utställningen och därvid tala om just konstnären Ivan Aguéli, som han f. ö. så sent som i slutet av förra året presenterade i en mycket uppmärksammad och högt uppskattad bok med titeln "Ivan Aguéli". Överintendenten Gauffin är med andra ord en av våra främsta Aguéli-kännare, och enbart hans presentation av Ivan Aguéli — Salas utan gensägelse märkligaste son — bör alltså i högsta grad fängsla alla Sala-bor o. locka dem till ett besök. Hr Gauffins besök och anförande är nämligen ingenting mindre än ett evenemang.

Men även det att på entrébiljetterna, som få ett pris av 1 kr., kommer att utlottas en tavla av konstnären-löjtnanten G. Thorsell, tidigare i Sala, bör bli en lockelse till ett besök på utställningen. Och Kvinnornas beredskapskommitté, som står för arrangemanget, är i detta fall synnerligen angelägen om största möjliga publik. Hela behållningen går nämligen oavkortad till inkallades familjer, och som bekant behövs det medel härvidlag för att bereda de många behövande någon hjälp. Utställningen blir alltså inte bara ett nöje av sällsynt värdefullt slag, den tjänar också ett syfte, som är i högsta grad behjärtansvärt.

Enligt vad dr Carl Friberg upplyser vid förfrågan har insamlingen av konstverk vad antalet beträffar överträffat alla förväntningar. Då endast ett 100-tal kunna beredas plats, måste förmodligen en del utsorteringar vidtagas, bl. a. synes man icke få plats för alla målningarna i rådhuset såsom beräknats. Av Aguéli blir det inte mindre än 28 nummer, en synnerligen omfattande minnesutställning alltså. Särskilt glädjande är därvid, att Västerås konstförening ställt alla sina Aguéli-tavlor till utställningens förfogande. Att överintendenten Gauffin lämnat sitt tillstånd att i utställningskatalogen återgiva hans företal i katalogen till Nationalmuseums Aguéli-utställning 1939, är därvid något i högsta grad värdefullt. En särskild eloge måste givas prof. Fåhræus, som så välvilligt ställt sin sakkunskap och sin tid till förfogande, och likaså fru Karsberg för hennes initiativ och energi i detta fall, tillfogar dr Friberg, som också meddelar, att man hoppas, att prof. Fåhræus skall få tillfälle hålla ett par kåserande föreläsningar om utställningen under dess lopp.

På torsdag börjar nu iordningställandet av utställningssalen, vilket ing. Diös åtagit sig, och på fredag börjar hängningen. På söndag precis kl. 2 sker öppnandet.

Äreminnet över Sala-veterinärens förlorade son fullbordat

IVAN AGUÉLI

Förra våren utkom första delen av den stora monografin över konstnären Ivan Aguéli. Läsningen därav kunde med skäl motivera omdömet att man med ingenting mindre än spänning motsåg arbetets färdigställande.

Nu föreligger den avslutande andra delen i bokhandeln, och även om det kanske är oekonomiskt att i en anmälans ingress spela ut superlativerna, så må detta ske för att man i fortsättningen mera ohejdat skall kunna ägna sig åt föremålet för arbetet, Ivan Aguéli, "människan, mystikern, målaren".

I den långa rad av monografier, som Sveriges allmänna konstförening gett ut, har man inte svårt att peka ut några få, som leva i minnet med ett starkare liv än de andra, fullträffarna i en serie, som visserligen kanske saknar bomskott, men där det dock inte heller saknas nummer, som ligga ett stycke ifrån femettans plats. Personliga omdömen ha ju sin säkra begränsning men man må väl kunna sätta i fråga, om det finns mer än en monografi i denna serie tidigare, som skulle kunna uppta tävlan med den nu senast fullbordade, som har överintendenten Axel Gauffin till författare. Det skulle då vara Karl Wåhlins numera klassiska verk om Ernst Josephson. Men i själva verket har man, åtminstone under det omedelbara intrycket av läsningen av det nu fullbordade verket om Aguéli, den känslan, att detta står utom tävlan.

Naturligtvis har författaren sin givna del av äran därför. Redan för länge sedan visade han i monografin i samma serie över Simon Marcus Larsson vad han förmår. Den monografin hör givet till de mest fängslande i serien. Det forskningsarbete han nedlagt för boken om Aguéli förefaller både att vara synnerligen omfattande och att ha drivits av en helig nitälskan. Läsaren känner att författaren varit gripen av uppgiften, men så måste denna också ha varit eggande. Stoffet, "den svenska konsthistoriens underligaste öde", är ju inte precis vardagligt. En konstnär bland de mest bisarra, förelöpare för det vi nu kalla modern konst, språkgeni, mystiker och religionsfilosof, aktiv företrädare för den politiska islamismen i Egypten och Europa, konstkritiker och först och sist i sin korrespondens uppenbarande sig som ett det mest fängslande ingenium. Vad mera kan en forskare och skildrare begära!

Man förstår att han haft svårigheter med den förläggande föreningen för omfångets skull. Först skulle det bli en enda volym, men i denna skulle också Sager-Nelson få plats. Så skulle det bli Aguéli ensam i en volym. Den kom och man fick veta, att konstföreningens styrelse, om ock under knorran, gått med på en till, och nu, då den är här, visar det sig, att den är femtio procent digrare än sin föregångare!

Om föreningens styrelse varit förtvivlad, så kan den lugna sig, ty man vågar spå, att ingen av medlemmarna skall komma att protestera. Författaren säger sig ha varit gripen av sitt ämne. Läsaren kanske inte kan bli detta i samma grad. Han har ju inte i samma utsträckning som författaren tillgång till källorna, men ingen som läser denna till omfånget mäktiga skildring skall kunna undgå att på ett sällsamt sätt, inte fängslas, utan just gripas. Varje vän av svensk konst borde läsa den och göra den till sin egendom. I skildringen av detta öde speglas inte blott en bisarr människas tragik utan en hel epoks konstnärliga och litterära svängning från naturalism och analys till mystik och syntes men alltsammans koncentreras kring centralgestalten på ett sätt så intensivt att man väl må säga att hädanefter är namnet på Sala-veterinärens förlorade son för alla tider inristat på den svenska kulturhistoriens blad. Svensk konstlitteratur har fått sitt standardverk över en av den svenska moderna konstens märkesmän och över ett av denna konsts allra mest fängslande livsöden.

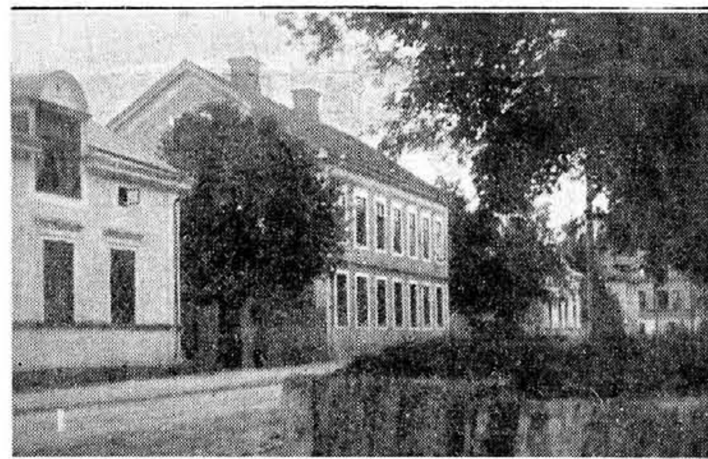
Första datum i detta öde är den 24 maj 1869, som anger tiden för födelsen i Sala, och det sista är den 1 oktober 1917, eller den dag då den döve konstnären överkördes av ett tåg utanför Barcelona i Spanien. Pojk- och ynglingaåren förgå under skolgång i Sala, Västerås, Falun och Visby under fåfänga försök att tillfredsställa den stränge, ja hårde faderns fordran på avgörande avancemang mot en studentexamen. Motståndet mot hans önskan att få bli konstnär brytes, och nitton år gammal stiger han första gången i land i Frankrike. Ett år går under ett intensivt tillägnande och en fantastisk mognad. Återkommen till Sverige målar den unge adepten en serie studier från Gotland, för sin tid så hopplöst moderna att de först i våra dagar kommit att röna den höga uppskattning, de förtjäna och en mer allmän förståelse.

Efter halvtannat år i hemlandet kommer han så åter loss, återvänder till Paris och återtar inte blott studierna i måleriet utan även ett minst sagt vidlyftigt studium av språk och religionsfilosofi — redan som yngling intresserades han av Swedenborg — och knyter intima förbindelser inom pittoreska kretsar av anarkister, antivivisektionister, vegetarianer och gud vet allt. Framförallt träder han nu i förbindelse med en kvinna, m:me Marie Huot, 23 år äldre än han själv, också hon en eldsjäl, lika bisarr som sin unge älskare och som skulle bli en intim del av hans öde under långa år framåt. Till sist fastnar han i ett svep av polisen, riktat mot anarkisterna, får sitta fängslad några månader men frikännes.

På hösten 1894 styr han kosan första gången till Egypten, där han stannar ett knappt år under ivrigt arbete att förkovra sig i den konst, som han allena finner värd intresse, den syntetiska. Han återvänder så till Paris, där han nu med fördubblad iver kastar sig in på språkstudierna, framför allt studier av Österlandets språk, särskilt arabiskan. Hans fortsatta intresse för brännande problem kostar honom vid ett livligt möte i den armeniska frågan en för framtiden vanställande skada på näsan. Hans tanke är vid denna tid att skapa sig en existens såsom kolonialman, hälften vetenskapsman och artist, hälften soldat. Han idkar ordentliga studier vid ett par högre skolor, målar allt mindre för att tidvis helt upphöra men skriver konstkritik i franska tidskrifter. Hans väninnas relationer till en tidning göra att han med resebrev nödtorftigt kan finansiera en resa på ett år, 1899, till Indien, där han fullkomnar sina insikter i de österländska språken och den österländska mystiken.

Omkring denna tid övergår han också till Muhammeds lära, blir en rättrogen islamit eller muhammedan. Närmaste anledningen till att han återvände från Indien synes ha varit att hans väninna begärde hans bistånd i kampen mot de i Paristrakten påbörjade tjurfäktningarna. Aguéli gjorde vad han kunde. En sommardag år 1900 riktade han revolvern mot en toreador, sårade denne, häktades och dömdes villkorligt till några månaders fängelse.

År 1896 hade hans far, som han verkligen inte höll av mycket, dött. Året förut hade han gjort ett kort besök i hemlandet. Ett liknande gjorde han 1897 och 1902. Då torde han ha lagt den konstnärliga praktiken helt på hyllan, och då han 1902 reser till Egypten för andra gången är det för att under flera år arbeta som något slags storpolitisk agent tillsammans med en italienare, vid namn Insabato. Mycket dunkel höljer den verkliga innebörden av vad Aguéli denna tid sysslade med men det är likvisst tydligt att han spelade med — och det i en huvudroll — i en italiensk penetration bland araberna. Det mesta arbetet åtgick på utgivandet av en tidning på italienska och arabiska språken. Sannolikt var Aguélis kompanjon Insabato politikern med klara italienska mål i sikte under det Aguéli gjorde sin insats genom sina stora kunskaper icke blott i arabiskan utan i fråga om hela den muhammedanska kulturen. Efter sex år uppstår gnissel i samarbetet och Aguéli står plötsligt ensam men framhärdar ytterligare något år i Egypten, återvänder till Europa, närmast Genève, alltjämt upptagen av sina islamitiska politiska planer, som han nu söker koppla in i samverkan med franska koloniala intressen.

Tvåvåningshuset i mitten av bilden är John Gustav Agelii (sedermera Ivan Aguéli) barndomshem vid Bergmästargatan i Sala.

Sommaren 1911 uppsöker han åter en gång hemlandet. Efter att i sexton långa år praktiskt taget inte ha målat, återupptar han nu med iver sina studier i målningen och stannar nära ett år i Sverige. Då han så för sista gången i sitt liv lämnar hemlandets kust har han blivit så uppmärksammad av mer avancerade konstnärskretsar att han av Konstnärsförbundets ledande män inbjudits att deltaga i förbundets stora utställning sommaren 1912. Kritiken och publiken där visade honom mindre än föga intresse. Men han fortsatte nu på fransk jord oavlåtligen sin strävan att söka i konst bringa till uttryck allt det han under långa år samlat i tankar och syner. Först stannade han drygt ett år i Frankrike, och i slutet av 1913 beger han sig för tredje gången till Egypten, där han engagerat sig såsom språklig hjälpreda i ett affärsföretag för att få existensmedel till sitt konstnärliga arbete. Beräkningen slår illa ut. Hans uppdragsgivare bereder honom besvikelser. Brytning inträder. Kriget kommer. Han stannar. Och målar, skriver och telegraferar om vartannat, än till modern i Sala, än till sina vänner bland konstnärerna med böner om hjälp ur nöden. I början av februari år 1916 förständigas han av de engelska myndigheterna att lämna landet. Han misstänkes föra propaganda bland araberna, denna gång säkerligen utan alla skäl. Nästan mera utblottad än vanligt landar han i Spanien, där han sedan uppehåller sig halftannat år eller till sin död under permanent brist men alltjämt ivrigt arbetande med sin målning. Medan en penningremissa från prins Eugen är på väg, som skulle möjliggöra för honom att resa hem, dödas han så av tåget vid byn Hospitalet utanför Barcelona. På byns kyrkogård vilar hans stoft, innanför en minnestavla, bekostad av modern, ritad och uppsatt på platsen av hans vän konstnären Carl Wilhelmson.

Svenske konsuln i Barcelona meddelade i sin rapport om dödsfallet, att kvarlåtenskapen bestod "av ytterst enkla kläder (i en senare rapport närmare angivna såsom några underkläder och strumpor i synnerligen dåligt skick) samt några tavlor och böcker; några föremål av värde torde ej finnas". Ett par hundra små målningar och teckningar funnos emellertid. Att dessa kommo att tas i ordentligt förvar berodde väl i sin mån därpå, att prins Eugen omedelbart efter dödsfallet begärde deras hemsändande. Det vore inte mer än mänskligt, om de svenska tjänstemännen där nere hade blivit litet fundersamma inför denna önskan, och kanske någon kom att tänka på det gamla ordspråket, att man inte skall döma hund efter håren. Den fattige, underligt kostymerade, bisarre eller rent ut sagt tokige svensken skulle alltså vara något. Ja, han var verkligen "något".

Ur den fula puppan höjde sig så småningom mot skyn en praktfullt skimrande fjäril. I början av året 1920 öppnades i Stockholm en utställning av Aguélis kvarlåtenskap. Det blev en stor triumf. Tio år tidigare, då han höll på att slita de fjättrar, som hindrade honom från att måla — och den starkaste av de fjättrarna var hans väninnas hån över hans konst — skrev han: "Jag måste rehabilitera mig. Jag måste lyckas av kosmisk plikt. Jag måste lyckas eller också stupa, inte bara elegant utan med sådan värdighet att glansen av min död kastar sitt ljus över de mörka, icke brottsliga men diskutabla punkterna i mitt liv". Och i ett ångestskri från sista tiden i Egypten med bön om ekonomisk hjälp, riktat till en vän, möter man följande: "Jag ser för ögonblicket ingen räddning trots en nära framtid full av förhoppningar. Om det bara vore fråga om existensen skulle jag strunta i det. Olyckligtvis måste jag segra, jag är dömd att leva, ty min konst skall en dag förklara mitt livs excentriciteter." Han "måste segra", och han gjorde det nu, en seger som ytterligare befästes år 1939 vid en utställning på Nationalmuseum, att nu inte tala om den föreliggande monografien, som bildar ett man kan väl säga fantastiskt genombrott för namnet på denna riddare av den sorgliga skepnaden, målaren och muhammedanen från Bergmästaregatan i Sala.

Från Ivan Aguélis tid såsom aktiv islamisk politiker. På gruppbilden synes stående längst till vänster Aguéli vid sidan av sin medarbetare d:r Insabato. Den till höger sittande är sherif Sharaf, en av de sheriffer, varom den store anglo-islamiske engelsmannen Lawrence talar i sina minnen.

Ännu en seger bragte den första utställningen, den ekonomiska. Den enda fasta punkten i Ivan Aguélis irrande liv var modern, som tidvis hade jagats med begäran om hjälp från sonen, hennes enda barn. De två sista breven och det sista telegrammet hem handlade om pengar. Hans fatalistiska tro på framtiden lyser ur slutet på det ena brevet: "Var ej rädd att ta ett lån, ty då jag kommer hem med mina tavlor

(Forts. å sid. tio.)

Åreminnet över Ivan Aguéli ...

(Forts. fr. sjunde sid.)

och översättningar, så kan jag galant betala alltihop". I sanning hoppfullt av en konstnär, som knappast hade sålt något i sitt liv med undantag för att han fått ett förskott på ett par hundra från prins Eugen på en tavla, som han icke kunnat leverera. På första utställningen såldes nu för 34 000 kronor. Sannolikt bar gamla fru Anna Kristina Agelii i Sala den saken med jämnmod. Det skulle dock inte förvåna, om hon hade känt något av triumfens glädje, men den som såg henne under den där tiden tror helst, att det som kom hennes anlete att stråla så vackert, det var, att hennes gosses ande segrat genom hans konst. Man behöver inte fantisera över vad denna kvinna haft att utstå för sin sons skull, ty man *vet* tillräckligt. Nu stod hon med lagern i sin hand. Aguéli trodde på en uppståndelse, och om man delar denna tro, kan man föreställa sig ett återseende mellan mor och son med ett sällsamt skimmer över sig.

Att i en tidningsartikel ge mer än antydningar om innehållet i denna man vill nästan säga kaotiska begåvning är ogörligt. Strålarna samlas aldrig riktigt någon gång i en brännpunkt utan brytas ständigt. Krafterna samlas aldrig på en uppgift. De syssla med många. Men resultatet blir i alla fall inte trasor eller skärvor.

Aguélis beläsenhet måste ha varit betydande. Hans språkkunskaper voro kanske inte lika djupa som breda. Något annat hade varit onaturligt, ty han synes ha studerat mer eller mindre snart sagt ett otal språk. Men det har dock något att säga att boken såsom bilaga har en lång uppsats om Aguéli och Islam av ingen mindre än vår frejdade arabist professor Henrik Nyberg. Den synnerligen intressanta uppsatsen låter oss klart veta, att vad Aguéli kunde, det var åtminstone arabiska. Den behärskade han helt. Man får också en analys av Aguélis ställning till islamismen, får veta huru han, redan såsom skolyngling fiende till kristendomen, dragits över till den muhammedanska tankevärlden, attraherad av dess mystik, "som på sin höjdpunkt utvecklats till ett grandiost gnostiskt eller teosofiskt system" och huru han till sist hamnade i "den tankevärld vari en av alla tiders största teosofer dvaldes", den medeltida mystikern Ibn al-Arabi, "den störste schejken", som Aguéli ägnat ett intensivt och ingående studium, om vilken han skrivit mycket och som han synes ha ägnat också en verklig dyrkan. I ett brev till modern, skrivet i Spanien ett knappt år före hans död, talar han om att möjligen resa till Murcia "vid vilken stad är, som du vet, så stora minnen förbundna, som för mig äro särskilt kära". I Murcia var det som "den störste schejken" föddes på 1100-talet. (Som en detalj av känslovärde kan man lägga märke till orden i brevet "som du vet".)

Professor Nyberg har också ägnat ett intresserat studium åt Aguélis insats i den av honom och Insabato i Kairo utgivna italiensk-arabiska tidningen. På tal om denna anteckna man ur ett brev till modern en begäran om att hon skall gå till Ewerlöfs bokhandel och skaffa Fänrik Ståls sägner. Aguéli ämnar översätta en del av dem till italienska i tidningen. Han översatte Rabelais till arabiska och under sista uppehållet i Sverige sysslade han med en översättning till samma språk av Johannesevangeliet. Omnämnt endast såsom exempel ur högen. Det ligger väl också något bakom de uttalanden, som för endast några år sedan gjordes om honom av hans medarbetare inom den islamiska politiken, d:r Insabato. Han talar om Aguéli såsom en av de märkligaste gestalter han mött i sitt liv, en ande med Baudelairs eld, med don Quijotes själ i förening med en mystikers, en man omkring vilken många legender spunnits i Egypten, ja

Ivan Aguélis grav på kyrkogården i byn Hospitalet i närheten av Barcelona.

t. o. m. i Italien. Skada blott att denne Insabato på ett mycket underligt sätt dokumenterat sitt intresse för sin vän, då han utan angivande av källan, i ett av honom utgivet storpolitiskt arbete avtryckt en artikel av Aguéli om panislamismen. Detta så sent som 1920. Handlingen talar emellertid på sitt sätt ganska tydligt om vad Aguéli dugde till på detta speciella område, kännedomen om den islamiska världens kultur och politik.

Om allt detta i Aguélis liv har man egentligen ingenting vetat hittills och det är också tydligt att allt inte är sagt ännu. Professor Nyberg anser att ett fördjupat studium av Aguélis skriftliga kvarlåtenskap på arabiska skulle vara av värde. Ett längre drivet studium kring hans islamiska politik skulle säkerligen också ge många intressanta saker. Tills vidare vet man så mycket, att de långa år han ägnade åt Orienten inte blevo till endast ett pittoreskt inslag utan länkades in i en målmedveten strävan, om också till sin innebörd tillsvidare höljd i mycket dunkel.

Och likväl var konsten hans livs största lidelse. För oss i denna tid verkar det som något av en uppenbarelse att möta de dukar, som 20-åringen målade av sina gotländska visioner. Utan annat som barlast praktiskt taget än egna studier hade han från början styrt kursen efter en ny stjärna, en kurs som innebar en brytning med nästan allt vad som vid denna tid betraktades såsom konst. För något sådant fordras den inre kallelsen i högsta potens, en begåvning för det konstnärliga, som inte är mer eller mindre yta utan en begåvning, som omfattar hela varelsen. En sådan människa lever i en permanent högspänning, hon kan drivas ur banan längre eller kortare tid men hon återvänder till den egentliga kallelsen. Aguéli drevs från konsten åtminstone delvis av sin väninnas hån och hennes demoniska inflytande över honom. Men han kom tillbaka efter dramatiska uppgörelser med kvinnan, moment i ett förhållande, som i de bevarade breven stiger till höjderna för dramat, ett drama, skrivet inte av en författare utan av de agerande själva i rader av lidelse, kärlek, hat och förtärande intensitet. Utrymmet medger inga citat. Läsaren av boken skall nog själv stanna i häpnad inför detta kärleksförhållande, laddat till bristningsgränsen av sprängstoff av ande och kött.

Det blev till sist prosan som fick övertaget. För skuld pantsatte Aguéli hos sin väninna sina enda ägodelar, några lådor innehållande brev, uppsatser och böcker. Efter Aguélis död löste prins Eugen ut dem och räddade på så vis de dokument, som främst ligga till grund för tydandet av hans livs gåta. Men dessförinnan hade Marie Huot gjort stora ansträngningar för att få ut sin fordran, och det kan ju ha ett särskilt lokalt intresse att veta, att hon en gång begav sig på resa till Sala för att kräva sin älskares moder, men att denna lyckades hejda den excentriska kvinnan i Västerås. Så grå tedde sig alltså avslutningen på förhållandet mellan Ivan Aguéli och den kvinna, som han en gång förklarade bland människor ha betytt mest i hans liv mellan Swedenborg och Ibn al-Arabi, "den störste schejken".

Såsom lokal parentes må också inskjutas ett uttalande av glädje över att Västerås konstförening och doktor Carl Friberg i Sala kunnat bidraga så verksamt till den stora bokens illustrering med bilder av verk ur respektive Aguéli-kollektioner. Konstföreningens ganska märkliga tavla av Emile Bernard 'Aguélis lärare och vän' har återgivits i färg. Man gör den reflexionen att Aguélis i färg återgivna tavla från Gotland, målad året efter studierna för Bernard, vida överträffar lärarens duk i intensitet.

Intensitet, det var Aguélis livs stämpel. Han målade som i raseri och då han skriver, vibrera raderna av högspänd känsla. En bok, fylld med det märkligaste ur dessa brev och de yppersta av hans artiklar om konstens teori och om särskilda konstnärer, skulle vara motiverad. Något liknande finnes knappast förut på svenskt språk. "Det går många år, innan man lyckas driva Aguéli ur kroppen", yttrade Karl Nordström en gång. På svenskt språk har knappast någon tidigare med sådan flykt och inlevelse tolkat väsentliga sidor av konsten som Aguéli. Man behöver blott läsa hans artikel för en fransk tidning över en Daumier-utställning i Paris och man häpnar. Vilket djup i synen, vilken glöd i känslan, vilken svikt i språket! Vi härhemma få veta det nu, vad han förmådde även på detta område. Medan han levde nere i Paris var han så uppskattad såsom konstskriftställare att Frankrikes främste på området sökte hans medverkan. Härhemma visade han sig ju sällan och då blev han mest känd genom sin excentriska, halvsluskiga uppenbarelse, till den grad uppseendeväckande att modern hade svårt att ta emot honom i Sala. Då han en gång på nittiotalet studerade i Uppsala-bibliotekets arabiska avdelnings skatter fick detta ske endast under särskild bevakning. Han levde av intet, var vegetarian och begagnade inte sprit, sov med en bok till huvudgärd och gick klädd som den verkligt fattige man han var. Och likväl kunde han under den åtminstone skenbara likgiltigheten för allt yttre någon gång visa sig känna saknaden att inte kunna vara som andra, att ständigt leva som en jagad fågel under himmelens skiftande fäste. Och mot slutet av sitt liv kunde han också, han som dittills synts leva under tecknet av den ständiga längtan bort mot horisonten, känna längtan hem, längtan till hemlandet, som han oftast skytt såsom landet för mörker, köld och andligen trånga, kvävande väggar. Två år före sin död skriver han från Egypten ett magistralt brev till Richard Bergh, vari han bekänner sig för första gången känna hemlängtan, några rader, som man gärna återger in extenso, då de spegla inte blott Aguélis språk utan också hans djupa känsla för de nejder, där han barndom och ungdom förgått.

"Jag vill återvända till Sverige och stanna kvar där och sluta fred med isen, dimmorna och mörkret. Lika mycket som jag fordom önskade att fara ut, lika mycket vill jag nu vända hem igen. Jag föredrar att förhärliga en ouppodlad, otacksam och hårdbearbetad jord än en fientlig mark. Och om tillvaron återigen skulle bli omöjlig för mig i Sverige ger jag mig i väg till Amerika, till någon ny jord, vild utan anspråk. Jag återkallar i fantasien de nordiska landskap som jag har sett. Det beundransvärda Gotland, som avgjort är en outtömlig skönhetskälla. Dalälvens nedre lopp, stort- och lugnt, med öar och holmar av en klar och enkel panteism, flärdlösa utan överflödiga prydnader, och där jag skalkades med små bondjäntor, när jag var en liten pys. Säterdalen, ett smycke. Falun, som man tror är fult, är storslaget och infernaliskt med sina klippiga, helt förbrända röda slätter. Korsnäs (nära Falun) och tusen platser, vilkas namn fallit mig ur minnet. Insjön och Siljan. Mälaren, väster om Västerås, Ängsö och Strängnäs..."

Inför dessa rader, så enkla, så mäktiga, kommer man att tänka på, vad andra västerländska drömmare känt under Orientens sol i stunder, då hemlängtans sjuka sargat och rivit i själarna. Då den dödssjuke Gauguin nere i Söderhavets övärld samlade sina sista krafter till en målning blev det en minnesbild, ett snölandskap från Nordmandie. Då den engelske skalden Robert Louis Stevenson skrev den underbara dikten I högländerna, som Gunnar Silfverstolpe tolkat så strålande, gjorde han det också från den ö i Söderhavet, där han skulle finna sin grav: "O, att gå igen som första gången, över ängars gräs, bland blomsterfången, ..." Det är de oändliga perspektiven mot hemmet från ändlösa fjärran horisonter, som föda de eviga dikterna om hemländerna. Måste man själv vara förblindat förälskad i Dalälvens majestätiska stråk för att i Ivan Aguélis rader härovan finna något av tidlös storhet? Och vem har förr eller senare format ord, präglade av en sådan magistral skönhet om koppargruvans stad? Man kan fantisera över, vad det hade kunnat bli av konst av några Aguéli-år efter den linje som härovan skisserats av Aguéli själv. Kvar stå till sist i alla fall visserligen endast de enkla orden, men de räcka långt likväl.

Det är de sönderslitna, irrande andarnas öde att ur sin brustenhet skapa den samlade tidlösa skönheten, den som har kraften att förlossa även oss vardagens söner. Ur kaos av Ivan Aguélis sjudande ande höjer sig till sist inför våra ögon bilden av en människa, som i all sin brustenhet, i all sin oro, i all sin excentricitet genom sin konst skänker oss skönhetens förklaring, och som genom vad han skrivit låter oss blicka in i de såsom endast få.

Det mänskliga är det högsta i historien, heter det. Man är djupt i hjärtat tacksam för den akt av mänsklighet, som denna bok utgör. Då man slutat den, är det för att börja om på nytt. Med vemodsblandad tacksamhet kan man betänka, att medan massvälden och likriktning breda sig över världen, kunna vi ännu i vårt land resa ett sådant monument över "en människa, en mystiker, en målare." Över en individ.

G. P.

12 maj -41

Minnestavla över Aguéli i Sala

önskemål av dr. Gauffin.

Öppnandet av "Våra bästa tavlor" en hyllning av Salas store son.

Den konstsmyckade festsalen i Sala stadshotell var i går fylld till trängsel av Sala-bor och konstvänner från Stockholm, Uppsala o. Västerås, då fru Karin Karsberg i egenskap av ordförande i Kvinnornas beredskapskommitté hälsade välkommen till den märkliga utställningen "Våra bästa tavlor." Överintendenten vid Nationalmuseum Axel Gauffin gav därpå en fascinerande bild av Salas store son Ivan Gustave Aguéli och även dr Carl Friberg berättade med rörelse i stämman om den store konstnären.

Fru Karsberg riktade i sitt välkomstanförande ett tack till alla dem, som möjliggjort utställningen genom att ställa sina konstverk till förfogande, till dr Friberg och professor Fåhræus för deras arbete, til'

Forts. på sjätte sid

Sala-utställningen "Våra bästa tavlor" öppnas av överintendenten Axel Gauffin (ovan). Därunder den trio, som ordnat utställningen — dr Friberg, fru Karsberg och professor Fåhræus, framför en tavla av Karl Nordström.

Forts. från sid. 1

MINNESTAVLA....

Forts. fr. sid. 1.

löjtnant Gustaf Thorsell som skänkt en tavla till utlottning, till pressen etc.

Dr Gauffin öppnade därefter utställningen. Han uttalade inledningsvis sin stora glädje över att få komma till Sala och närvara vid denna märkliga kultur- och konstmanifestation.

När man som jag en följd av år "olovandes" sysslat med Ivan Aguéli — på ett sätt som förskräckt konstföreningen — måste man glädjas över att få vara med i hans födelsestad och se det intresse, som här finnes för hans minne. Aguéli sökte icke berömmelse, utan strävade blott efter en egen inre tillfredsställelse, sade tal. I sin hemstad var han främmande och oförstådd under livstiden, och han räknade heller eldrig själv med någon förståelse härifrån. Det är inte alltid ljusa minnen han hade från Sala. Visserligen hade han här en älskad mor, men här funnos också mörka, dystra upplevelser, bl. a. den stora branden, som ödelade stora delar av staden. Hans mor hade drömt därom i förväg flera veckor, men fadern hade vägrat att akta på hennes varningar och låtit gården vid Bergmästaregatan stå oförsäkrad. Så kom katastrofen och Aguélis' hem med allt vad hans föräldrar ägde blev förstört. Fadern fördes förkrossad, halvt medvetslös över till kyrkogården, där han togs om hand. Detta var ett av Ivan Aguélis mörka minnen från Sala.

Efter branden byggdes sedan gården åter upp, den gård som vi nu alla känna till, Bergmästaregatan 29, och där man får hoppas att en minnestavla kommer att sättas upp, som förtäljer om var Salas namnkunnige son sett dagens ljus.

Ty han var en stor man, en av banbrytarna inom konsten, framhöll dr Gauffin. Det är underligt att tänka sig, huru långt före sin tid denne konstnär var, och huru starkt intryck våra unga konstnärer ha fått av hans konst.

Verken av hans hand ha varit spridda över Europa och är så fortfarande delvis, vilket försvårat Aguéli-forskningen. Man träffar på hans alster i bibliotek i Frankrike o. Italien, men ännu återstå säkerligen en hel del. Den tidning han i början av seklet utgav i Egypten tillsammans med dr Insabato på italienska och arabiska under sin tid som islamisk politiker, var länge som bortsopad. Energiska efterforskningar gjordes i Egypten och Italien, men förgäves. Så kom för halvtannat år sedan en bibliotekarie på Nationalmuseum in till mig med en packe tidningar, som han funnit i en skrubb. Han trodde de skulle kunna vara av värde för mig. Och det voro de sannerligen, ty det var en svit från nr 1 till 26 av Aguélis tidning, som dr Wohlin troligen tagit hem, men aldrig hunnit registrera. Dessa tidningar blevo en av de källor, genom vilka en del av Aguélis liv kunde klarläggas.

Ivan Aguéli var oförstådd i livet, men vi få ej förhäva oss och sätta oss till doms över dem, som ej förstodo att uppskatta hans konst. Ty huru många förstå sina medmänniskors dyrbara egenart? Det är därför en av de lärdomar vi kunna göra av Aguélis liv, att söka förstå varandra — och hjälpa varandra. Och hjälpa vill även denna utställning.

Måtte den locka 100-, ja, 1,000-tals besökare och samla medel, som sko-

ståtliga anförande, och förklarade därpå utställningen öppnad.

Dr Friberg höll efter dr Gauffins anförande ett tal, vari han bl. a. yttrade:

Ännu finns här en och annan som minns John Gustaf Agelii från 70- o. 80-talen och hans tidiga ungdom. Flera minnes honom givetvis från 1911. Han var en underlig figur på våra gator i sin uppseendeväckande och torftiga dräkt. Den Ivan Aguéli, som på allvar ville duellera med Carl Laurin, som sköt på toreadoren i södra Frankrike och fick en minnesbeta i ansiktet vid anarkistkrakel var nog tämligen känd. Men den Aguéli däremot, konstnären av Guds nåde, mystikern, muhammedanen, språkgeniet, den betydande och erkände konstkritikern, den Agueli, som dr Gauffin genom årslånga mödor uppdagat åt oss alla har väl ej förut varit känd. Motsättningen mellan Aguélis ekonomiska misär, hans ständiga nödrop till den arma modern, det usla kyffet till bostad, stundom under Paris broar, å ena sidan samt storheten i hans syften å den andra är slående, sade tal., och gav med några glimtar ur A:s liv bevis för sitt påstående.

Det religiösa grunddraget gjorde honom till en troende muhammedan, hans allvarliga strävanden att göra islam till en världsreligion oroade ett imperium... Allt ifrån sin ungdom var han damernas svurne riddare, hans mannaålders stora kärlek inspirerade hans konst och betvang honom, att på hennes kallelse gå mot fängelse och kanske ännu värre lidanden. Skottet i Denis ekade genom en värld. Den utfattige Salapojken ville lära en gammal kulturnation hederns och humanitetens enklaste lagar. Genom sitt värdiga uppträdande inför rätta och högheten i sina avsikter tilltvang han sig sina domares aktning...

Störst är han för oss i sin konst och i den enkelhet, vari han visste att omsätta sina brinnande skönhetssyner. En gång, när han ånyo passerade Egypten utan att få stanna där, klagade han bittert:

"Var gång jag ser en palm, darrar jag långt in i min själs innersta av undertryckt längtan att få måla den och därmed all öknens storhet och stillhet."

Det tragiska i hans bortgång, just när han mänskligt att döma stod vid sina drömmars mål, när äntligen hans verk skulle få vittna om vad han ville, påverkar oss smärtsamt men också hemlighetsfullt.

En gång skänkte oss prins Eugen en av sina vackraste Aguéli-tavlor. Var det hans avsikt blott och bart att pryda upp vårt rådhus. Måhända en djupare tanke. Kanske: "Vårda hans minne. Han ville stort och kunde mycket." Manande skall den nu hänga däruppe i sin ensamma skönhet, tala till stadens fäder och säga dem: Giv oss äntligen en gång ett hem åt den konst, som så kan inspirera unga sinnen till ödmjuk strävan och manligt dåd. I tankarna bygga vi detta hem därborta vid vår minnesrika kungsgård i samband med det blivande museet, kanske oftare i det stolta medborgarhus, som skall bliva bildningens och konstens högborg i vår stad, sade tal. o. riktade slutligen ett tack till dr Gauffin för hans välvilja att öppna utställningen.

Efter det högtidliga öppnandet av konstutställningen gav bestyrelsen för densamma lunch i hotellets matsal för ett 40-tal inbjudna, främst överintendent Ax. Gauffin, professorerna H. S. Nyberg och R. Fåhræus, Uppsala, lektor G. Erdtman, jämte andra representanter för Västerås konstförening samt pressen.

Den goda och varma stämning som dr Gauffin och dr Friberg genom sina anföranden vid öppningshögtidligheten åstadkommit förstorades ytterligare under lunchen. Knappast tillförene torde en festmaltid avnjutits på stadshotellet i Sala under vilken sådana av blixtrande

ræus som utalade ett tack till utställningens primus motor dr Carl Friberg, vilken han betecknade som den bästa kännare av konst på denna sidan Stockholm. Vidare framförde han ett tack till fru Karin Karsberg, initiativtagare o. den outtröttliga medarbeterskan vid den lyckade utställningens ordnande. Även ingenjör And. Diös fick mottaga ett tack för det sätt på vilket har ordnat möjligheterna för hängande av tavlorna. Professor Nyberg fick motta en eloge för sina bidrag att göra solokonstnären Aguéli känd o. uppskattad. Sitt med starkt bifall mottagna anförande slutade tal. med ett leve för Sala. Dr Friberg uttalade sin glädje över att minnesutställningen kunnat komma till stånd och inte minst glad var han över syftet med densamma, och han hoppades att den skulle bli ett oförglömmeligt äreminne över den märklige salasonen Aguéli. Till sist framförde han sitt tack till alla som bidragit med konstverk för att göra utställningen så omfattande och sevärd som möjligt.

Överintendent Gauffin uttryckte sin glädje över att han fått vara med och deltaga i hedrandet av minnet av en av i många avseende märkligaste personer och åt vilkens personlighet och konstnärsskap han ägnat ingående studier. Tal. slutade med att framföra gästernas tack. Professor Nyberg, Uppsala gav i ett längre anförande några glimtar från Aguélii liv i Egypten och särskilt om hans redaktörskap i tidstriften Rivista-itali islamica och tidningen Il Couvito.

*

Både prof. Gauffin och dr Friberg berörde i sina tal Aguelis blida, försynta gamla mor. På dagen för sonens upphöjelse i födelsestaden for också doktor Friberg i sällskap med prof. Fåhræus en stund före utställningens öppnande till hennes grav. som de blomstersmyckade.

*

En ganska intressant upptäckt gjorde dr Gauffin i samband med utställningen. En tavla hade i katalogen tillskrivits Fahlkrantz, men prof. Gauffin rättade omedelbart detta fel. Det var nämligen en duk av Pehr Hillerström.

Utställningen hålles öppen varje vardag kl. 12—1., och 19—20 utom på tisdag, då utställningen är stängd för allmänheten på kvällen.

Bra resultat av 'Våra bästa tavlor'

700 inträdesbiljetter sålda utom skolbesökarna och fritt för folkskolan.

Utställningen "Våra bästa tavlor' i Sala är nu slut, och resultatet får betecknas som över förväntan gott, förklarar initiativtagarinnan, fru Karin Karsberg. Inte mindre än 700. enkronasbiljetter ha sålts och dessutom har utställningen besökts av Teknikerskolan och Samrealskolan i Sala samt Tärna folkskola, vars besökare beviljats inträde för 25 öre pr person. Folkskolebarnen hade fri entré. Bruttoinkomsten synes därför bli mycket god, men en hel del avbränningar har man i alla fått vidkännas, såsom för frakter, försäkringar för konstverken, reklam, lokalhyra m. m. Men behållningen väntas i alla fall bli kanske en 500—600 kr., konstaterar fru Karsberg. Och det får man utan tvivel anse som ett mycket gott resultat. Behållningen går som bekant till inkallades familjer. Inom den närmaste tiden kommer nu lottningen ifråga om tavlan på inträdesbiljetterna att företagas och meddelande därom kan därefter vara att vänta i pressen. Det gällde som bekant en tavla av konstnären G. Thorsell.

19 maj 1941